

Мирон Стан,
аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Навчально-наукового інституту права та політології
Українського державного університету імені
Михайла Драгоманова
ORCID: 0009-0000-1998-1935

DOI <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2025-57-7>

УДК 341.645:341.231.14-056.26

Аналіз судової практики Європейського суду з прав людини в контексті забезпечення права на справедливий суд для осіб з інвалідністю

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) (надалі – «Конвенція») [1] не містить окремих норм, що захищають права осіб з інвалідністю. Але незважаючи на це, судова практика Європейського суду з прав людини (надалі – «ЄСПЛ», «Суд») включає в себе судові справи щодо захисту прав осіб з інвалідністю. Порушення прав цієї групи людей розглядається у контексті порушення загальних прав людини, що закріплені в Конвенції. Аналіз судової практики ЄСПЛ, зокрема, у галузі прав осіб з інвалідністю, є дуже важливим, оскільки Конвенція є одним з ключових нормативно-правових документів у сфері прав людини і джерелом права в Європі та Україні. У своїх рішеннях ЄСПЛ часто встановлює настанови та критерії захисту прав осіб, форми та методи такого захисту. Що стосується осіб з інвалідністю, важливість

судової практики ЄСПЛ щодо захисту прав відповідної групи осіб підтверджується тим фактом, що є багато рішень, що стосуються розгляду порушення прав осіб з інвалідністю. Такі рішення є щодо багатьох статей Конвенції, зокрема 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 14 та інших [2].

Однак, важливо зазначити, що не всі аспекти життя осіб з інвалідністю розглядаються ЄСПЛ. Так, у справі «Бота проти Італії», Суд встановив, що забезпечення доступності пляжів у віддаленій від заявника місцевості не стосувалось «міжособистісних відносин, на стільки широких і не визначених що не могло бути ніякого мислимого зв'язку між заходами, яких закликали вжити державу, і приватним життям заявника» [3]. Іншими словами, Суд визначив, що вимоги заявника щодо необхідних дій держави є непропорційними меті, для якої вони мали б бути здійснені. Варто зазначити, що дане

рішення не узгоджується із статтею 30 Конвенції про права осіб з інвалідністю [4], але така неузгодженість пояснюється тим, що даний документ був прийнятий через вісім років після прийняття відповідного рішення.

У даній статті буде проаналізовано судову практику ЄСПЛ в контексті розгляду справ щодо забезпечення права на справедливий суд, що закріплене у статті 6 Конвенції, для осіб з інвалідністю, оскільки порушення цього права суттєво впливає на життя таких осіб. Стаття 13 Конвенції про права осіб з інвалідністю також закріплює відповідне право для осіб з інвалідністю. Окрім того, ратифікація Конвенції про права осіб з інвалідністю також вплинула на судову практику ЄСПЛ. Ключовим аспектом даного дослідження є питання забезпечення права на доступність для осіб з інвалідністю у контексті забезпечення права на справедливий суд, що включає в себе, як доступність фізичного середовища, так і доступність інформації.

Окремі питання за досліджуваною тематикою, зокрема, питання захисту правового забезпечення прав і свобод людини досліджувала Гавронська Т.В. [5], питання права на справедливий судовий розгляд розглядали Андрусин Б.І., Білозоров Є.В., Опольська Н.М., Купіна Л.Ф. та Токарчук О.В., [6], питання права осіб з інвалідністю на безоплатну правничу допомогу, як елемент доступу до правосуддя досліджував Кувіла О.І. [7]. Разом з тим, комплексне дослідження судової практики ЄСПЛ щодо статті 6 Конвенції в контексті забезпечення права на справедливий суд для осіб з інвалідністю відсутнє.

Право на справедливий суд закріплене у статті 6 Конвенції, є комплексним концептом. Воно включає в себе інституційні та процедурні вимоги. Право на справедливий суд передбачає, серед іншого, доступ до суду [8].

Доступ до суду означає забезпечення можливості звернення до суду. Бар'єри (фізичні, інформаційні, інституційні) перешкоджають особам з інвалідністю отримати доступ до суду. Саме тому, стаття 13 Конвенції про права осіб з інвалідністю, зобов'язує Держави-учасниці забезпечити ефективний доступ до правосуддя для осіб з інвалідністю [4].

Судова практика ЄСПЛ щодо забезпечення права на справедливий суд шляхом забезпечення доступності для осіб з інвалідністю є малочисельною.

Ці справи стосуються, зокрема, порушення права на справедливий суд шляхом позбавлення заявника дієздатності без його відома, і як наслідок неможливості ним самостійно захищати свої права в суді [9]; порушення права на справедливий суд шляхом відмови у відкритті провадження у справі про поновлення дієздатності обмежено дієздатної особи [10]; існування в процесуальному законодавстві норми, яка виключає право на подання заяви про поновлення цивільної дієздатності [11]. Тобто згадані судові рішення стосуються у першу чергу питання цивільної дієздатності особи та її можливість участі у судовому процесі.

Та разом з тим, судова практика ЄСПЛ містить рішення, що стосується забезпечення права на доступність фізичного середовища у контексті забезпечення права на справедливий суд для осіб з інвалідністю, зокрема, «Фаркаш проти Румунії» [12]. У цій справі заявник – особа з інвалідністю, яка була підтверджена довідкою, виданою Румунським медичним інститутом. Його інвалідність пов'язана з опорно-руховим апаратом (м'язовою) дистрофією, що впливає на його мобільність.

Справа стосувалась неможливості заявника отримати доступ до будівлі суду для того, щоб подати заяву про

оскарження розірвання його трудового договору. Заявник також скаржився на тривалу недоступність будівель, у яких надають соціальні послуги [12]. Через ці перепони заявник був обмежений у своєму пересуванні і не мав змоги скористатись своїм правом на доступ до суду та соціальними послугами.

У відповідь румунський уряд зазначив, що скарга заявника щодо недоступності будівлі суду є необґрунтованою, оскільки для доступу до будівлі суду заявнику довелося подолати фізичні перешкоди, які він долав дістаючись до місця своєї роботи [12]. Тобто уряд стверджував, що насправді заявник міг отримати доступ до будівлі суду. Що стосується доступності соціальних послуг, то уряд заявив, що заявник мав змогу користуватись послугами поштового оператора і що він не клопотав про допомогу у отриманні доступу до інших будівель, в яких надаються соціальні послуги.

У своєму рішенні Суд підкреслив, що фактична наявність фізичних бар'єрів, які перешкоджають у доступі до будівлі суду можуть порушувати права, закріплені в Конвенції. У цьому випадку неможливість заявника відкрити провадження у справі через недоступність будівлі суду може бути визначена як фактична перешкода, що порушує право на доступ до суду за відсутності альтернативних способів відкриття провадження у справі. Держави зобов'язані використовувати альтернативні засоби забезпечення такого права. При їх визначенні держави наділені простором обдумування «margin of appreciation». У таких випадках Суд оцінює, чи досягне застосування такого альтернативного засобу легітимної мети і чи існує розумний зв'язок пропорційності між застосованими засобами і переслідуюваною метою [12]. У цій справі Суд не оцінював доступність будівель, про якій йшлося у скарзі. Зазначається, що у заявника була альтернатива у вигляді

відкриття провадження за допомогою поштової служби. На основі цих фактів суд визнав заяву неприйнятною (явно необґрунтованою) за пунктом 1 статті 6 Конвенції [12].

Аналізуючи цю справу можна зробити висновок, що загальна позиція Суду полягає у тому, що держави можуть не забезпечувати доступ до будівель судів, якщо існують альтернативні способи забезпечення права на справедливий суд для осіб з інвалідністю. Такі альтернативні способи повинні відповідати законній меті та підтримувати розумний баланс пропорційності між застосовуваними засобами та переслідуюваною метою.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що забезпечення доступності будівель судів за рішенням ЄСПЛ не є обов'язковим за певних умов. Такий підхід не відповідає Конвенції про права осіб з інвалідністю, яка спрямована на повне включення осіб з інвалідністю у суспільне життя. Заявник також наголошував на недоступності громадських будівель, як на перешкоди для здійснення ним своїх прав, зокрема, права на справедливий суд. Важливо зазначити, що обставини цієї справи виникли до прийняття Конвенції про права осіб з інвалідністю і Суд не посилався на її норми у своєму рішенні. Правовою основою для прийняття рішення стали положення національного законодавства та Рекомендації Комітету Міністрів № R (92) 6 від 09 квітня 1992 року про узгоджену політику щодо людей з обмеженими можливостями та Рекомендація 1185 (1992) від 07 травня 1992 року, прийнята Парламентською Асамблеєю Ради Європи про політику реабілітації людей з обмеженими можливостями. Румунський уряд ратифікував Конвенцію про права осіб з інвалідністю лише через рік після згаданого рішення ЄСПЛ [13]. Тобто є підстави стверджувати, що даний підхід Суду може бути переглянутий

у подальших рішеннях, щоб відповідати меті Конвенції про права осіб з інвалідністю. У такому випадку право на доступність буде визначено, як одне з основоположних прав осіб з інвалідністю, а недоступність будівлі суду – як порушення права на справедливий суд.

Іншою справою щодо порушення права на справедливий суд у контексті права на доступність для осіб з інвалідністю є «Зехналова і Зехнал проти Чеської Республіки» [14]. У своєму зверненні до Суду заявники скаржились на те, що через недоступність більшості будівель, у тому числі районного суду, у їхньому населеному пункті вони не можуть реалізувати свої права і, таким чином, зазнають дискримінації на підставі свого фізичного стану (інвалідності). Заявник стверджував, що держава не виконала своїх позитивних зобов'язань щодо дотримання національного законодавства щодо громадських будівель. Законодавство зобов'язує Чеську Республіку забезпечити доступність громадських будівель для людей з обмеженою мобільністю (маломобільних груп населення). Невиконання державою цих зобов'язань порушило право заявників, передбачене статтею 8 Конвенції. «Уряд стверджував, що тлумачення заявниками національного законодавства було неправильним, а їхні твердження необґрунтованими та неправдивими» [14]. Представники уряду зазначили, що норми національного законодавства щодо вимог доступності стосується лише тих будівель, які були зведені після набрання чинності відповідного законодавства, і що заявники не надали конкретного переліку недоступних будівель і не вказали прямого зв'язку між недоступністю будівель у кожному конкретному випадку та впливом цієї недоступності на приватне життя заявників [14]. Натомість, районна адміністрація визначила будівлі, які підпадають під

дію відповідного законодавства, та вжила відповідних заходів для перевірки цих будівель на відповідність вимогам законодавства.

Позиція Суду полягає у тому, що стаття 8 може бути порушена лише в тому випадку, якщо «відсутність доступу до громадських та інших будівель впливає на життя людини таким чином, що перешкоджає її праву на особистий розвиток і праву встановлювати і розвивати відносини із іншими людьми і зовнішнім світом. За таких обставин держава може мати позитивне зобов'язання забезпечити доступ до відповідних будівель» [14]. У цій справі Суд встановив, що перелік будівель, наданий заявниками, був досить великим і що не було прямого зв'язку між недоступністю цих будівель та їхнім впливом на життя заявників. Бездіяльність національних органів влади також не була доведеною, оскільки ситуація з доступністю будівель покращувалась, що підтвердили самі заявники. На цій підставі заяву було відхилено, як «несумісну *ratione materiae* (предметна несумісність) з положеннями Конвенції» [14].

Хоча ця справа стосувалась заявки про порушення статті 8 Конвенції, вона є важливою для забезпечення права на доступність для осіб з інвалідністю в цілому. Так, Суд встановив, що недоступність будівель може бути визначена як порушення прав людини, закріплених у Конвенції, якщо така недоступність впливає на приватне життя людини, її зв'язок із зовнішнім світом. При цьому має бути встановлений зв'язок між недоступністю та відсутністю/погіршенням/неможливістю забезпечення достатньої реалізації прав людини особами із числа маломобільної групи населення (у тому числі осіб з інвалідністю). На думку автора, такий самий підхід може бути використаний за аналогією до права на справедливий суд. Тобто, недоступність будівлі може

порушувати право на справедливий суд, якщо така недоступність безпосередньо впливатиме на можливість маломобільних груп населення реалізувати своє право на справедливий суд. Ця справа також важлива тим, що вона встановлює спосіб захисту права на доступність. Так, Суд вказує, що на порушення права на доступність не можна посилались в загальних рисах, посилаючись на загальні положення закону [14]. Тобто, кожен факт порушення права на доступність має бути доведений. Що означає, що наприклад, має бути доведена недоступність кожної окремої будівлі для особи, яка заявляє про її недоступність, а також те, що така недоступність безпосередньо впливає на можливість цієї особи свої права на рівні з іншими особами.

Крім того, на основі аналізу цього рішення можна підкреслити, що забезпечення доступності є тривалим процесом, тому факт недоступності будівлі не завжди може свідчити про порушення права на доступ з боку національних органів влади. У таких випадках оцінюється, коли будівля була збудована – до чи після введення в дію законодавства, що встановлює вимоги доступності будівель, або чи були вжиті заходи для забезпечення дотримання вимог доступності, якщо будівля була збудована після набуття чинності відповідного законодавства, що встановлює вимоги доступності для будівель, тобто, в більш широкому трактуванні, чи відповідає будівля принципам універсального дизайну, вимогам державних будівельних норм, або чи були вжиті заходи щодо реконструкції будівлі з метою її приведення у відповідність вимогам доступності, тобто чи було здійснено розумне пристосування у разі, якщо це можливо.

Якщо порівнювати цю справу із справою «Фаркаш проти Румунії», то слід зазначити, що обидві справи розглядалися до прийняття Конвенції про права осіб з інвалідністю. Однак,

на відміну від справи «Фаркаш проти Румунії», у справі «Зехналова і Зехнал проти Чеської Республіки» національне законодавство містило норми, які передбачали право на доступність до громадських будівель.

По суті, це право, що закріплене в законодавстві Чеської Республіки, дуже близьке (схоже) до закріпленого у Конвенції про права осіб з інвалідністю права на доступність, з тією різницею, що воно може бути застосоване лише до фізичного оточення (громадських будівель). Тобто, у справі «Зехналова і Зехнал проти Чеської Республіки» Суд спирався на законодавство, близьке до положень Конвенції про права осіб з інвалідністю. Саме тому є підстави вважати, що в майбутніх справах щодо доступності будівель суду, аналогічних справі «Фаркаш проти Румунії» рішення Суду будуть іншими, з огляду на норми Конвенції про права осіб з інвалідністю, а саме закріплення у ній права на доступність.

Попередні справи стосувались доступності фізичного середовища, але прецедентне право ЄСПЛ містить також справу, щодо доступу до правосуддя для осіб з інтелектуальною формою інвалідності. У справі «Р.П. та інші проти Сполученого Королівства» [15] заявниця скаржилась на те, що призначення офіційного адвоката для виступу від її імені у суді порушило її право на справедливий суд. Вона стверджувала, що їй не було роз'яснено у доступній формі можливість оскарження звіту клінічного психолога, в якому він дійшов висновку, що заявниця не зможе представляти себе в суді і що їй необхідно призначити офіційного представника у судовому процесі. Заявниця також стверджувала, що її адвокат не повинен був «діяти, як її офіційний представник, в той час, як вона не погоджувалась зі звітом клінічного психолога щодо її дієздатності та не отримувала окремої юридичної консультації» [15]. Також

заявниця стверджувала, що її офіційний представник мав конфлікт інтересів, оскільки він ймовірно вважав, що його роль полягає у забезпеченні найкращих інтересів дитини заявниці, право на піклування про яку Р.П. оскаржувала у суді. В результаті заявниця була позбавлена захисту, оскільки ніхто не виступав від її імені.

Уряд заперечував проти аргументів заявниці і заявив, що з самого початку суд виходив з презумпції дієздатності сторін і що рішення про позбавлення заявниці дієздатності ґрунтувалось на медичних доказах [15]. Стверджувалось, що заявниця була проінформована про всі деталі медичного клінічного висновку психолога щодо її здатності самостійно брати участь у судовому провадженні самостійно. Однак заявниця не висловила жодних заперечень щодо цього висновку [15]. Заявниця заявила про своє бажання оскаржити призначення офіційного представника за два дні до винесення остаточного рішення у справі щодо встановлення опіки над дитиною заявниці. Оскільки оскарження цього призначення могло негативно вплинути на благополуччя дитини, у його задоволенні було відмовлено. Щодо ймовірного захисту інтересів дитини, а не заявника, уряд заявив, що посадова особа не повинна розмежовувати інтереси дитини та батьків, а тому представляла інтереси як батьків, так і дитини, вважаючи, що вони є нероздільними [15]. «Офіційний адвокат вжив всіх належних заходів для того, щоб суд знав про побажання Р.П. Однак було б недоречно з його боку більш наполегливо відстоювати її позицію або стверджувати те, що не було достатньо аргументовано» [15].

Позиція Суду у цьому провадженні, що право на доступність до суду не є абсолютним і може розглядатись як таке, що підлягає обмеженням. Ці обмеження регулюються державою

і можуть змінюватись залежно від часу, місця, потреб і ресурсів громади або окремих осіб [15]. Було також зазначено, що у справах, які стосуються осіб з інвалідністю, національні суди користуються простором обдумування «margin of appreciation». Також було підкреслено, що Конвенція про права осіб з інвалідністю вимагає від держав забезпечити розумне пристосування для осіб з інвалідністю. У світлі Конвенції про права осіб з інвалідністю Суд вважає, що відповідне коригування у цій справі (призначення офіційного представника) було необхідним для забезпечення права на справедливий судовий розгляд (права на доступ до судового розгляду).

У своєму рішенні Суд також застосував вимоги щодо викладення інформації по справі у доступній формі для осіб з інвалідністю: «Будь-який засіб оскарження може бути ефективним лише в тому випадку, якщо особі, всі обставини, наслідки та способи оскарження призначення захисника чітко роз'яснені мовою, яка відповідає її рівню розуміння» [15]. Іншими словами, однією з вимог пункту 1 статті 6 Конвенції є надання інформації про можливість оскарження рішень органів державної влади (у тому числі національних судів) у спосіб, доступний для осіб з інвалідністю, який відповідає їхньому рівню розуміння. У цій справі Суд встановив, що заявниця була проінформована про те, що їй призначено офіційного представника, про порядок представництва її інтересів у суді та про можливість узгодження або оскарження дій такого представника у відповідний (доступний) спосіб.

Що стосується представництва інтересів дитини, а не матері, Суд встановив, що те, що офіційний представник міг діяти в інтересах К.П., жодним чином не порушувало прав заявниці, оскільки її погляди на справу були доведені до відома національного

суду [15]. На підставі цих фактів Суд вважає, що порушення статті 6 Конвенції не було.

Ця справа є важливою, оскільки встановлює декілька принципів реалізації права на справедливий суд для осіб з інвалідністю. Це, зокрема, обов'язок держав використовувати розумне пристосування для забезпечення права на справедливий суд; обов'язок доносити до осіб з інвалідністю всю інформацію про здійснення правосуддя в доступному (зрозумілому) форматі; можливість призначення представника особи з інвалідністю у випадках, коли це необхідно, навіть за незгоди самої особи з інвалідністю. Крім того, ця справа показала, що норми та принципи, закріплені у Конвенції про права осіб з інвалідністю, широко застосовуються Судом. А також, що Суд змінювати та вдосконалювати свою практику щодо права на справедливий суд у контекст права на доступність для осіб з інвалідністю. Підкреслив своєю позицією, що обмеження доступу можуть змінюватись відповідно до вимог часу та суспільства. На думку автора, до цих категорій належить і право на доступність (до фізичного середовища – будівель суду, та інформації – її надання в доступному форматі).

Узагальнюючи викладене, можна зазначити, що судова практика ЄСПЛ щодо права на справедливий суд в контексті забезпечення права на доступність для осіб з інвалідністю є малочисельною. Також можна стверджувати, що вона не є однорідною. Вона відрізняється в залежності від того, коли розглядалась справа – до моменту прийняття державою відповідачем Конвенції про права осіб з інвалідністю, чи після. Рішення, прийняті до прийняття Конвенції про права осіб з інвалідністю переважно не відображали право на доступність для осіб з інвалідністю у сфері забезпечення права на справедливий

суд. Це пов'язано, насамперед, із відсутність відповідного міжнародного і національного законодавства. Прикладом може слугувати справа «Фаркаш проти Румунії». Рішення у справі «Зехналова і Зехнал проти Чеської Республіки» також було прийняте до моменту прийняття Чеською Республікою Конвенції про права осіб з інвалідністю, але в національному законодавстві існували норми, що регулювали право на доступність для осіб з інвалідністю, тому рішення Суду відрізнялось від попередніх. Рішення, прийняті вже після прийняття Конвенції про права осіб з інвалідністю, відображають право на доступність.

Існуюча судова практика ЄСПЛ дозволяє узагальнити кілька важливих правил встановлених судом: держави можуть не забезпечувати доступ до будівель суду, якщо існують альтернативні способи забезпечення права на справедливий суд (повинні відповідати легітимній меті та зберігати розумний баланс пропорційності між застосовними засобами та переслідуваною метою); недоступність будівель може бути визначена, як порушення прав людини, закріплених у Конвенції, якщо така недоступність впливає на приватне життя людини, її зв'язок із зовнішнім світом; держава зобов'язана забезпечити донесення до осіб з інвалідністю всю інформацію про здійснення правосуддя у доступному (зрозумілому) форматі.

З урахуванням того, що закріплення права на доступність для осіб з інвалідністю на міжнародному і національному рівні відбулись відносно нещодавно, а також враховуючи те, що зазвичай, від моменту порушення прав людини до моменту винесення рішення ЄСПЛ проходять роки, то перспективи подальших досліджень з питання аналізу рішень ЄСПЛ, запропонованих Судом форм, засобів і методів, забезпечення захисту обумовлених у цій статті прав є значними.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 18.01.2025).
2. Factsheet – Persons with disabilities and the European Convention on Human Rights. Брюсель, 2024. 41 р. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Disabled_ENG (дата звернення: 22.01.2025).
3. Рішення Європейського суду з прав людини від 24.02.1998 у справі № 21439/93. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%7Ditemid%3A%7B%7D%7D> (дата звернення: 01.02.2025).
4. Конвенція про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 13.12.2006 : станом на 19 черв. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 02.02.2025).
5. Гавронська Т. В. Правове забезпечення прав і свобод людини в правових системах світу : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 198 с.
6. Right to a fair trial in extraordinary conditions / B. Andrusyshyn et al. *The age of human rights journal*. 2023. No. 20. P. e7539. URL: <https://doi.org/10.17561/tahrj.v20.7539> (date of access: 05.02.2025).
7. Kuvila O. I. The right of persons with disabilities to free legal aid as an element of access to justice. *Analytical and comparative jurisprudence*. 2024. No. 6. P. 589–593. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.96> (date of access: 08.02.2025).
8. Guide on article 6 of the european convention on human rights. *EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHT*. URL: <https://rm.coe.int/1680700aaf> (date of access: 05.02.2025).
9. Рішення Європейського суду з прав людини від 27.06.2008 у справі № 44009/05. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%7Ddisplay%3A%7B%7Dlanguageisocode%3A%7B%7D%7D%7D> (дата звернення: 08.02.2025).
10. Рішення Європейського суду з прав людини від 29.06.2010 у справі № 36760/06. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%7Dlanguageisocode%3A%7B%7D%7D%7D> (дата звернення: 09.02.2025).
11. Рішення Європейського суду з прав людини від 30.08.2013 у справі № 49069/11. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%7Ditemid%3A%7B%7D%7D> (дата звернення: 09.02.2025).
12. Рішення Європейського суду з прав людини від 05.06.2018 у справі № 30502/05. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%7Ditemid%3A%7B%7D%7D> (дата звернення: 11.02.2025).
13. UNTC. *United Nations Treaty Collection*. URL: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15&chapter=4&clang=en (date of access: 26.02.2025).
14. Рішення Європейського суду з прав людини від 14.05.2002 у справі № 38621/97. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%7Dlanguageisocode%3A%7B%7D%7D%7D> (дата звернення: 20.02.2025).
15. Рішення Європейського суду з прав людини від 09.01.2013 у справі № 38245/08. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%7Ditemid%3A%7B%7D%7D> (дата звернення: 11.03.2025).

Стан М. Р. Аналіз судової практики Європейського суду з прав людини в контексті забезпечення права на справедливий суд для осіб з інвалідністю

У статі проаналізовано судову практику Європейського суду з прав людини в контексті забезпечення права на справедливий суд для осіб з інвалідністю. Визначено, що

незважаючи на відсутність прямих норм про права осіб з інвалідністю у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами), вивчення та аналіз судової практики ЄСПЛ з зазначеного питання є надзвичайно важливим. Встановлено, що право на справедливий суд, що закріплене у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод включає в себе інституційні та процедурні вимоги, однією з яких є вимога щодо забезпечення доступу до суду. Автором визначено, що забезпечення доступу до суду, для осіб з інвалідністю, означає забезпечення доступності, як фізичного середовища, так і доступності інформації. За результатами аналізу судової практики Європейського суду з прав людини автор дійшов до висновку, що більшість справ щодо забезпечення права на справедливий суд для осіб з інвалідністю стосуються розгляду питання цивільної дієздатності осіб з інвалідністю. Разом з тим, визначено, що судова практика ЄСПЛ також справи, які пов'язані з розглядом питань забезпечення доступності фізичного середовища (будівлі суду) та доступності інформації про судове провадження. До таких справ відносяться «Фаркаш проти Румунії», «Зехналова і Зехнал проти Чеської Республіки» та «Р.П. та інші проти Сполученого Королівства». Справа «Зехналова і Зехнал проти Чеської Республіки» розглядалась на предмет порушення статті 8 Конвенції, але висновки сформульовані у ній стосуються також статті 6. Аналіз зазначених справ дозволив виокремити позицію Суду з певних питань. Так, ЄСПЛ встановив, що: кожен окремий факт порушення права на доступність має бути доведений; що право на доступність до суду не є абсолютним, і може підлягати обмеженням; що у справах, які стосуються осіб з інвалідністю, національні суди користуються простором обдумування «margin of appreciation»; що інформація про справу має бути надана особам з інвалідністю у доступний для них спосіб осіб; що у держав є обов'язок обов'язок використовувати розумне пристосування для забезпечення права на справедливий суд для осіб з інвалідністю. Автором сформовано висновки за результатами дослідження та запропоновано напрям подальших досліджень.

Ключові слова: особи з інвалідністю, ЄСПЛ, Конвенція про права осіб з інвалідністю, право на справедливий суд, право на доступність, судова практика.

Stan M. Analysis of the case law of the European Court of Human Rights in the context of ensuring the right to a fair trial for persons with disabilities

The article analyzes the case law of the European Court of Human Rights in the context of ensuring the right to a fair trial for persons with disabilities. It is determined that despite the absence of direct provisions on the right of persons with disabilities in the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (with protocols), the study and analysis of the ECtHR case law on this issue is extremely important. The author establishes that the right to a fair trial enshrined in Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms includes institutional and procedural requirements, one of which is the requirement to ensure access to court. The author also determines that ensuring access to court for persons with disabilities means ensuring accessibility of both the physical environment and information. Based on the result of the analysis of the case law of the European Court of Human Rights, the author concludes that most cases on ensuring the right to a fair trial for persons with disabilities relate to consideration of the issue of civil capacity of persons with disabilities. At the same time, the author has determined that the ECtHR case law also includes cases related to consideration of the issues of accessibility of the physical environment (court's building) and accessibility of information on court proceedings. Such cases include *Farkas v. Romania*, *Zehnalova and Zehnal v. Czech Republic* and *R.P. and Others v. United Kingdom*. The case of *Zehnalova and Zehnal v. Czech Republic* was considered for violation of Article 8 of the Convention, but the conclusions formulated in it also apply to Article 6. The analysis of these cases made it possible to highlight the Court's position on certain issues. Thus, the ECtHR has established that: each individual fact of violation of the right to accessibility has to be proven; that the right to accessibility to court is not absolute and may be subject to restrictions; that in cases involving persons with disabilities, national

Аналіз судової практики Європейського суду з прав людини в контексті...

courts use a margin of appreciation; that information about the proceeding has to be provided to persons with disabilities in a manner that is accessible for them; that states have a duty to make reasonable accommodation to ensure the right to fair trial for persons with disabilities. The author formulates conclusions based on the results of the study and suggests a direction for further research.

Key words: persons with disabilities, ECHR, Convention on the Rights of Persons with Disabilities, right to a fair trial, right to accessibility, case law.